

Sajátos nézetek szerint*

Juhász Géza

Vérbeli novellistának tartjuk és ismerjük Kvazimodo-Braun Istvánt, de eddig a név is jelent meg (*Testamentum*), két színművét is játszották a színházak (*Magdics-ügy*, *Különös főpróba*), csak éppen novellás kötete nem volt, bár jelen kötetének címadó írásával (*A kínai szoba*) szintén pályadíjat nyert annak idején, aminthogy egyik színművével, a *Magdics-ügy*-gyel is. Ez a meglehetősen szeszélyesnek tűnő bibliográfia is mutatja, hogy Kvazimodo-Braun meglehetősen rendszertelenül jelenik meg irodalmunkban, mondhatnánk így: fel-feltűnik időnként, hogy aztán egy időre ismét elhallgasson. Nem ő az egyetlen tollforgatónk, akinek nem az írás az egyetlen foglalkozása, legtöbb alkotónk azonban valamilyen szerkesztőségi munka fonalán fűződik az irodalomhoz, s az ilyen munka, amely ugyan igen gyakran téposómalom, ugyanahogyan lehetőséget nyújt a rendszeres irodalmi munkásságra — egyiknél többet, másiknál kevesebbet. Kvazimodo-Braun István azonban jogász, bíró, emellett a szerkesztőségi munka az egyik mellékfoglalkozása csupán, s csak ezután következik az írás az igen bok-

ros közéleti teendők mellett. Nem csoda hát, hogy alkotó munkásságában nem sok rendszerességet és folytonosságot láthatunk.

Jelen kötetét, *A kínai szobát*, úgy kell tekintenünk, mint elbeszélő művészete hosszabb korszakának összefoglalását, novelláinak első válogatott kiadását. Bizonyára evvel kell az egyöntetűség hiányát megmagyarázni. A kötet anyagát meglehetősen éles határvonal választja két részre: az *Egy fehér néger mesél* ciklusban az internáló táborok életéről szóló írások sorakoznak, a *Lefelé és felfelé* ciklusban viszont a mai és háború előtti korszak egy-egy pillanatfelvételét olvashatjuk.

A legtöbb és legjobb prózai írását bizonyos líraiság jellemzi, s ez nemcsak abban nyilvánul meg, hogy rendszerint maga áll a történet középpontjában, hanem még inkább abban, hogy az események bőségesen tölti érzelmi elemekkel, motívumokkal, leginkább ilyen hatásokat vált ki a csattanós befejezésekkel is. Az *Egy fehér néger mesél*

Kvazimodo-Braun István: *A kínai szoba*, novellák, Forum, 1960.

ciklusba gyűjtött írásoknak azonban mégsem ez a legfőbb sajátága és varázsa, hanem az, ahogyan ezt az újnak alig mondható témát kezeli, és amit ezekkel az írásokkal mondani kíván. Ez az állhatatos humanista, aki a „fehér néger” sorsát élte a második világháború alatt, aki szereteteinek emlékét egy kis dobozban mentette meg a különböző táborokból, aki a szó teljes értelmében *mindenét* elvesztette ebben a második világegészként számontartott háborúban, arra vállalkozott; ezekben az írásokban, hogy bebizonyítsa: az embertelenségnek ebben az átmeneti diadalában sem halt ki minden emberből az emberség, sőt a „fehér néger”k, bármerre is jártak Európában, mindenütt, a németek között is találtak embereket, emberséget. S ez az ember iránti mély és megingathatatlan szeretet, a beléje vetett szilárd hit különbözteti meg Kvazimodo-Braun Isván könyvét a legtöbb hasonló tárgyú írástól. Mert bizonyos, hogy nemcsak az embertelenség leleplezése, az emberbőrbe bújt fenevadak és gonosztetteik leírása nevel és serkent humanizmusra, hanem az olyan felemelő, szívdobogtató tetek is, mint az ajkai bányászok bosszúja a lelketlen provokátor fölött, vagy a bácskertesi nép dacolása a csendőrökkel, amikor a „fehér néger” és hozzátartozóik titkos találkozóit megszervezték.

A kötet második fele kissé elhalványul az említett írások mellett, mert sokszor éppen az a meleg szív, az a lírai közvetlenség, őszinteség — egyszerű az a melegség hiányzik belőlük, ami az előbbi írásokat oly széppé, oly nemesen meghatóvá teszi. Különösen szembeötlő ebben a tekintetben a *Lefelé és felfelé* című írás, amely tulajdonképpen egy aktuális tárcatémát dolgoz fel kissé hosszadalmasan. A vérszegény cselekmény nem is áll össze egészen elbeszéléssé. A legérdekesebb írás ezek között az *Egy ügyvéd átváltozása*, amely ismét szubjektív hangjával és egyéni vonatkozásaival emelkedik ki a többi közül. De meg kell említeni a Cigányok című írást is, amely minden bizonnyal allegorikus mondanivalója miatt, az „alsóbbrendű” ember helyzetébe kényszerített népcsoport lélektana miatt érdekes, s mi sem természetesebb, mint hogy itt ismét a „fehér néger” sors nyér írói megformálást.

Írói eszközei és esztétikai nézetei sajátosak. Bizonyos tekintetben talán Sul-

hóf Józsefhez hasonlíthatnánk, de csak abban az egyetlen vonatkozásban, hogy mindenképp az olvasmányosságra törekszik. Már a *Testamentum* is bizonyították arra, hogy ez tudatosan a legfőbb célja és ennek nagyrészt minden egyéb formai követelményt és eszközt alárendel. Írásai, mint mondtuk, szubjektív hangúak és tárgyúak is. Úgy látszik — függetlenül attól, hogy ez mennyire igaz —, hogy szinte kizárólag megtörtént eseményeket mond el, amelyek ugyan nem mindig éppen úgy történtek meg, ahogyan leírja, de úgy is történhetek volna — említi egy helyen. Már maga ez a módszer és törekvés nem sok teret enged az alkotói transzponálás számára, s ezért általában azt a látszatot kelti, hogy személyes élményeinek nem művészi ábrázolója, hanem krónikása csupán. De nemcsak a tartalom és szerkezet terén marad hátrébb az alkotó művész, hanem attól a törekvéstől vezérelve, hogy mindenáron érdekesítő, izgalmas történet-sorozatot nyújtson, hogy az olvasót kizárólag az események gyors és ellenállhatatlan sodrásával ragadja meg és kösse le, elhanyagolja az olyan szépírói eszközöket is, mint a nyelv, stílus, művészi leírások, képek, hasonlatok stb. Ki kell mondani — s hiszem, hogy ezen a szerző lepődik meg legkevésbé —, hogy alkotó módszere bizonyos tekintetben a detektívregényekre emlékeztet, amelyek az esztétikai élvezetek tekintetében adóskarnak az olvasónak. Természetesen igazságtalom lennének Kvazimodo-Braun iránt, ha ezt az összehasonlítást ennyiben hagynánk, és nem hivatkoznánk a fent elmondottakra a nemes, humanista mondanivalóval kapcsolatban; ez a megállapítás kizárólag alkotó módszerére vonatkozik. Összhangban mindazzal, amit ábrázoló módszeréről elmondhatunk, meg kell állapítani azt is, hogy miközben az olvasmányosságot kizárólag az érdekes események — szerkezetileg kitűnően megkomponált és egybeépített — láncolatával egyezszik elérni, rendszerint adós marad a szereplők alapocább lélektani elemzésével, sőt az események lélektani megokolásával is. Némiképp kivételt képez talán a *Csodálatos aratás* főhősének ábrázolása, habár ebben az elbeszélésben a szerkezeti egységet nem tudta egészen megvalósítani, legalábbis nem úgy, mint egyéb írásaiban.

Sajátos esztétikai nézetek és felfo-

gások jegyében születtek ezek az írások, s mondjuk ki: moderneknek nem nevezhetjük őket. A modern próza formai jegyeit, a korszerű novella-konceptió nyomait hiába keressük Kvazimodo-Braun István most megjelent kötetében, s bár nem elmarasztalásképpen,

de le kell ezt is szögezni könyvével kapcsolatban. Kétségtelen azonban, hogy saját esztétikai nézeteit következetesen megvalósította írásaiban, és élvezetes, olvasmányos könyvet adott az olvasó kezébe ez a mélyen érző, nagyszívű, humanista ember és író.

